

Анастасія ФЕЛЕНЮК,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Наталія САВЕЛЮК,
доктор психологічних наук, професор
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТІСНИХ ЧИННИКІВ МОТИВАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Волонтерство набуває дедалі більшої ваги в суспільстві, сприяючи розвитку соціальної відповідальності та солідарності. Вивчення мотивації волонтерів є критично важливим, адже вона впливає на їх реальну залученість і задоволення від діяльності. Сучасні волонтерські організації стикаються з новими викликами – такими як фінансування та зміни в соціальних нормах, що впливають на мотивацію волонтерів.

Дослідження показують, що як внутрішні, так і зовнішні мотиви, включаючи соціальне визнання, мають важливе значення. Згідно з теорією ієрархії потреб А. Маслоу, можна стверджувати, що волонтери прагнуть не лише до задоволення базових потреб, а й самоактуалізації. Теорія самодетермінації Е. Десі та Р. Райана акцентує на важливості саме внутрішніх мотивів – таких як автономія та соціальні зв'язки. Українські волонтери, зокрема в умовах війни, мотивовані почуттям патріотизму та відповідальності.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та емпіричному з'ясуванні окремих психологічних особливостей мотивації волонтерів, що дасть змогу описати внутрішні чинники, які впливають на активність особистості в цій сфері.

Поняття «мотивація» походить від латинського слова «*movere*», що в перекладі означає «рухати» або «спонукати». У психологічному контексті вона визначається як процес, що активізує, спрямовує та підтримує поведінку людини в напрямку досягнення певних цілей та задоволення певних потреб. Мотивація охоплює як внутрішні фактори – такі як потреби та бажання, так і зовнішні – такі як соціальні стимули та ситуаційні фактори, що впливають на вибір дій та рівень зусиль, які прикладаються для досягнення результату [3].

Мотивація, як наукове поняття, почала активно досліджуватися у психології в середині ХХ століття. Першими, хто занурився у цю тему, були такі вчені, як А. Маслоу, К. Роджерс і Ф. Херцберг.

Однією з найбільш впливових теорій є теорія ієрархії потреб А. Маслоу, офіційно представлена в 1943 р. А. Маслоу розробив модель, згідно з якою потреби людини організовані на п'яти рівнях: фізіологічні, потреби в безпеці, соціальні потреби, потреби в повазі та потреби в самореалізації. Ця ієрархія ілюструє, що для задоволення високих рівнів потреб необхідно спершу забезпечити базові [5, с. 34].

У 1959 р. Ф. Герцберг запропонував теорію двох факторів, яка диференціює мотивувальні та гігієнічні фактори. Гігієнічні чинники – такі як умови праці та зарплата, лише запобігають незадоволенню, тоді як мотивувальні чинники, як-то: досягнення та визнання, сприяють справжньому задоволенню [2, с. 45].

У 1964 році В. Врум розробив теорію очікувань, яка стверджує, що мотивація людини залежить від її очікувань щодо результатів своєї діяльності та цінності цих результатів. В. Врум вважав, що людина мотивована до дій, якщо вірить у можливість досягнення бажаного результату [6, с. 53].

У 1985 р. Р. Десі та Е. Райан представили теорію самодетермінації, яка акцентує увагу на трьох основних психологічних потребах: автономії, компетентності та соціальному зв'язку. Вони підкреслили, що задоволення цих потреб є критичним для розвитку внутрішньої мотивації та психічного благополуччя особистості [4, с. 61].

Мотивація волонтерів – це комплексне явище, яке потребує скрупульозного дослідження. Враховуючи складність та різноманітність підходів у дослідженні волонтерства, можна стверджувати, що немає єдиного шаблону мотивації добровольців, який би отримав універсальну підтримку [1].

Мотивація суб'єктів волонтерської діяльності є багатограним психологічним феноменом, що поєднує внутрішні та зовнішні стимули. Внутрішня мотивація ґрунтується на особистісних потребах – таких як самореалізація, альтруїзм, прагнення до соціальної взаємодії, а також на почутті особистого внеску в суспільне благо. Зовнішня мотивація часто

зумовлена соціальними та культурними чинниками – такими як визнання, підтримка або ж нагорода за діяльність.

Згідно з теорією самодетермінації, запропонованою Десі та Райаном, внутрішня мотивація волонтерів виникає, коли задоволені їхні основні потреби в автономії, компетентності та соціальних зв'язках (Deci & Ryan, 2000). Важливим аспектом цієї мотивації є той факт, що волонтери, чия внутрішня мотивація ґрунтується на особистісному задоволенні від діяльності, демонструють більшу стійкість до стресу та виснаження.

Зовнішні чинники – такі як підтримка волонтерських організацій, визнання з боку суспільства та наявність соціальних стимулів, також відіграють важливу роль у формуванні мотивації. Наприклад, дослідження показують, що волонтери, котрі отримують позитивне підкріплення у вигляді похвали або суспільного визнання, схильні тривалий час залишатися активними у волонтерській діяльності.

У нашому емпіричному дослідженні вибірка включила 64 респонденти: 47 волонтерів і 17 осіб, котрі не займаються волонтерською діяльністю. Такий розподіл дав змогу провести порівняльний аналіз між цими двома групами. Для вивчення мотиваційних особливостей використовувалася низка методик, зокрема:

1. Опитувальник Т. Елерса для оцінки мотивації досягнення успіху.
2. Опитувальник Т. Елерса для визначення рівня уникнення невдач.
3. Опитувальник «Велика п'ятірка» для оцінки основних рис особистості: екстраверсії, сумлінності, відкритості до нового досвіду, емоційної стабільності та приязності.

Зокрема, для вимірювання особистісних рис було використано опитувальник «Велика п'ятірка», що складається з 75 пар протилежних за значенням висловлювань. Учасники оцінювали висловлювання за шкалою від -2 до +2.

Отримані дані оброблялися за допомогою статистичних методів.

Результати за особистісними рисами представлені у таблиці 1.

Порівняльний аналіз результатів між суб'єктами волонтерської діяльності та особами, котрі не займаються волонтерством, назагал показав, що волонтери мають вищий рівень екстраверсії, сумлінності та відкритості до нового досвіду, що сприяє їх активній участі у волонтерській діяльності.

Таблиця 1

**Порівняння особистісних портретів волонтерів і не волонтерів у
рамках моделі «Великої п'ятірки»**

Риси	Волонтери (%)	Особи, котрі не займаються волонтерством (%)
Екстраверсія	70 %	30 %
Приязність	75 %	45 %
Сумлінність	65 %	35 %
Невротизм	20 %	40 %
Відкритість до нового досвіду	80 %	50 %

У той час «не волонтери» демонструють нижчі показники за відповідними особистісними параметрами. Це вказує на те, що саме волонтери мають більш активну соціальну позицію та прагнення до саморозвитку.

Таким чином, мотивація волонтерів формується під впливом як особистих прагнень до самореалізації, так і соціального контексту, в якому вони діють.

Дослідження підкреслює значення волонтерства як важливого елемента соціальної відповідальності та солідарності в суспільстві. Мотивація волонтерів являє собою складний феномен, що поєднує внутрішні (прагнення до самореалізації, альтруїзм) і зовнішні (соціальне визнання, підтримка) чинники.

Різні теорії вказують на критичну роль задоволення базових психологічних потреб для підтримання мотивації. Порівняльний аналіз результатів проведеного емпіричного дослідження показав, що волонтери мають значно вищі показники екстраверсії, приязності, сумлінності та відкритості до нового досвіду порівняно з людьми, котрі не займаються волонтерством. Це засвідчує активнішу соціальну позицію волонтерів та їх більшу емоційну стійкість, адже вони демонструють нижчий рівень невротизму.

Отримані результати також вказують на важливість розробки ефективних стратегій підтримки та заохочення як діючих волонтерів, так і потенційних суб'єктів волонтерства, що може покращити їх залученість і тривалість участі в соціальних проєктах. Розуміння мотиваційних чинників волонтерської діяльності є необхідним для створення сприятливого середовища, яке підтримує волонтерів у їх важливій роботі.

Список використаних джерел:

1. Беспалова К. О. Мотиваційні аспекти волонтерства: досвід західних країн. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. праць. 2012. № 3 (15). С. 67–71.
2. Герцберг Ф., Мауснер Б., Снайдерман Б.Б. Мотивація до роботи. Нью-Йорк : Джон Уайлі. 1959.
3. Паламар В. В. Психологія. Київ : Видавництво «Наукова думка», 2002.
4. Deci E. L., & Ryan R. M. Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. New York : Plenum. 1985.
5. Maslow H. A. Theory of Human Motivation, *The Psychological Review*. 1943. No. 50. P. 370–396.
6. Vroom V. H. Work and Motivation. New York : Wiley, 1964. 216 p.